

Trets específics de la vida social i política de Granollers durant la Restauració

45

Resum: *Amb la fundació, el 1887, de La Unió Liberal, cristal·litzà a Granollers l'inici d'una anadura ciutadana de característiques peculiars cobejada en el si d'un teixit associacionista únic, com a resposta a la impunitat i a l'empara de la Restauració, d'uns hàbits socials i polítics nefastos i del naixement del Centre Catòlic el 1881. Si en un assaig anterior vaig treballar amb la hipòtesi segons la qual la dinàmica social tenia el seu origen en les associacions, ara, amb una certa immodèstia, treballaré amb la hipòtesi de considerar aquella situació com una veritable alternativa -per bé que sigui d'àmbit local- a l'esperit de la Restauració. Intentaré realitzar aquesta tasca mitjançant l'anàlisi dels processos electorals, de les interioritats i de les activitats que duïen a terme o a les quals donaven suport aquestes dues associacions emblemàtiques de Granollers.*

En un treball anterior sobre Granollers¹ vaig defensar que el progrés social de la població, contràriament a interpretacions que atribueixen el paper directriu a les institucions jeràrquiques, va estar protagonitzat per organitzacions de base, per associacions populars, i que fins i tot les activitats d'organismes oficials, com ara els partits polítics i el mateix consistori, havien de comptar amb l'acceptació d'aquelles associacions. No es tractava d'afirmar que una organització popular -ni les quatre-centes que vaig inventariar- podia funcionar al marge de les institucions estatals. El que hi afirmava era que les normatives, els procediments i les actuacions oficials van haver de comptar amb les organitzacions de base -veritables protagonistes- i, en ocasions, es van haver de replegar a les seves exigències i maneres d'actuar.

¹ *Asociacionismo y vida política y social en Granollers a principio de siglo. El Centro Católico y La Unión Liberal (1900-1922)*, tesi doctoral, UAB, 1993.

En aquesta ponència desitjaria defensar una hipòtesi complementària i correlativa a l'anterior: voldria aportar una sèrie de dades simptomàtiques de l'especificitat de la resposta granollerina al procés de la Restauració. És clar que aquesta alternativa no passa per la creació d'un partit afegit als de l'alternança, però sí per la formació de coalicions entorn de plantejaments liderats per una associació en concret el resultat dels quals diferiria notablement de les pràctiques habituals dins del sistema polític de la Restauració. L'especificitat, però, de la nostra ciutat s'ha d'entendre principalment en la formació d'una xarxa social que permetia resoldre, conformement a les seves possibilitats, els problemes cívics que la Restauració pretenia superar. La novetat rau en la manera com s'afronten els problemes i s'hi donen les respostes.

La situació política durant la Restauració

L'any 1927, Esteve Garrell analitzava en un article² com es reproduïa a la nostra ciutat la confrontació d'interessos característics del moment: la recerca del profit propi, les lluites entre industrials i cacics agraris, l'oblit de les necessitats i dels interessos de les classes modestes, etc. El sistema de la Restauració pretenia l'establiment d'uns mínims, d'unes condicions elementals que permetessin, preterint les necessitats del poble, la defensa dels privilegis de les classes benestants sense perill de traumes bèl·lics. Es pretenia salvar la monarquia, els interessos de la noblesa, que en alguns casos coincidien amb els dels propietaris agraris i els de l'emergent burgesia industrial. Al mateix temps, l'església maldava per protegir els seus antics privilegis.

Com que es tractava d'una reforma política, hi eren presents les expectatives dels partits dinàstics, que des d'òptiques diferents estaven al servei dels grups mencionats. Es diu sovint que es va tractar d'una operació centralista, d'un intent més per part de l'Estat de sotmetre la perifèria. Si acceptem aquesta interpretació, però, s'hi ha d'afegir que la burgesia catalana industrial i agrària va acceptar de bon grat la Restauració, i durant els primers vint-i-cinc

²«Els humils orígens de les indústries de Granollers», *Publicacions La Gralla*, 31-XII-1927.

anys només va reivindicar el fet català com a mitjà de defensa del profit particular o de classe³.

Ens trobem davant d'un projecte polític al servei de la continuïtat d'estructures històriques i de classes privilegiades, d'una banda, i, de l'altra, davant el fet català formulat en el si de moviments regionalistes i davant necessitats peremptòries de les masses populars, que demanaven satisfacció de les seves necessitats (aliment, habitatge, educació, etc.) i una participació a l'hora d'establir els designis del país. Fins a la pèrdua de les colònies, l'any 1898, no es pot atribuir a la burgesia catalana cap intent polític d'alternativa a la Restauració. A partir d'aquest esdeveniment, però sobretot des de l'establiment de la Mancomunitat, a Catalunya l'alternativa política majoritària es va canalitzar per mitjà del regionalisme i del nacionalisme dretà. Hom accepta que, amb Cambó, la Lliga arribà a uns acords amb el govern de Madrid pels quals es convertia en el partit de l'alternança, en substitució de l'extingit Partit Conservador. Per contra, alguns grups d'intel·lectuals, moviments emergents de petits comerciants, grups conscienciats de les classes populars, organitzacions professionals i sindicals i partits polítics minoritaris cercaren altres alternatives.

Algunes poblacions van escapar a la preponderància nacionalista conservadora, com és el cas de Sabadell i Terrassa, poblacions dominades per cacics adscrits al Partit Liberal. Granollers és una altra excepció. L'excepcionalitat en aquest cas no està a no acceptar la filosofia de la Lliga com a alternativa, sinó en la manera com articula una organització de base disposada a fer valer les seves reivindicacions i la defensa dels seus interessos. Es donà el fet, una mica més que anecdòtic, que aquest moviment estava capitanejat també per membres del Partit Liberal.

El període de la Restauració coincideix a Granollers amb un procés de transformacions econòmiques sobretot a partir de l'anomenada «febre d'or» (1881-1882), que es va plasmar en la creació d'indústries tèxtils i en la intensificació de la construcció i del comerç. Simultàniament pren relleu un nou sector social assalariat de tarannà progressista i reivindicatiu, connectat sempre als moviments obrers de l'època. La immersió en aquests canvis no impedeix a la població de mantenir la perspectiva de dos referents:

³ Riquer, B. de (1987): «Els corrents conservadors catalans», *L'Avenç*, núm. 100, pàg. 81.

1) La tradició compartida amb altres poblacions de l'anomenada «Cacera de Bruixes» o persecució de tots aquells elements republicans i liberals que durant la segona meitat del segle XIX havien intentat introduir canvis socials. Aquests canvis no eren ben vistos per les elits dominants en el terreny polític, econòmic i social.

2) L'assalt carlí de gener de 1875. Si tots els pobles arreu de l'Estat havien sofert les conseqüències de les guerres carlines (a tall d'exemple direm que la premsa lleonesa es lamentà durant molts anys de la pèrdua de vides humanes entre el jovent que la província aportà a la lluita contra l'integrisme carlí), Granollers va patir de manera cruel i extemporània el flagel, no dels defensors d'una línia successora, sinó de la brutalitat d'una ideologia ultramuntana. El record d'aquests fets va servir com a revulsiu contra les actituds integristes i ultraconservadores al llarg dels anys. En efecte, es considerava que darrera aquella barbàrie batejava una ideologia semblant a la dels nous opressors, que en nom de Déu o de la tradició maldaven per mantenir, a costa del poble, el seu estatus i els seus privilegis. El moviment més progressista, integrat per membres dels partits republicans i del liberal, es va encarregar de mantenir viu aquell record en benefici d'uns plantejaments més renovadors, avantguardistes i democràtics.

Les eleccions

Una mirada superficial als resultats electorals ens pot indicar com es plasma aquí la Restauració. Durant les darreres dècades del segle XIX, les eleccions a Granollers responien en línies generals a les pautes de l'alternança, especialment en les eleccions legislatives i provincials. Justament els resultats d'aquestes eleccions depenen de factors que superen els límits de la població. Granollers pertanyia des de 1883 al districte de Granollers-Badalona per a les generals i, per a la Diputació, al districte de Granollers i afores fins al 1898, en què s'integrà al districte sisè juntament amb Vic i la seva comarca. La participació en les eleccions provincials era, com a tot Catalunya, baixa a causa de l'estret marge d'autonomia de la Diputació⁴. Per contra, la participació en les legislatives era cada

⁴ Gabriel, P. (1987): «Entre Liberals i Conservadors 1880-1898». *Història de la Diputació de Barcelona*, Barcelona, pàg. 266.

vegada més important i posava de manifest l'interès de la nostra població pels problemes de l'Estat. Fins a les primeres eleccions del segle XX es repartiren els escons entre liberals i conservadors, amb les excepcions del republicà possibilista Salvador Sampera (1883) i del federal Josep Serraclara (1892).

Durant les primeres dècades del segle XX es donà un predomini dels conservadors fins que en les provincials de 1909 la Lliga aconseguí dos dels quatre escons i desaparegué la representació del partit conservador. El carlista Lluís Pericas es mantingué des de 1905 fins a 1917, any en què guanyà el liberal Francesc Torras, que conservà l'escó fins a 1920, quan aconseguí el de Madrid a les generals i fou substituït en la Diputació pel també liberal Flaquer.

En les legislatives, l'interès popular era gran, i les campanyes electorals mogudes. La participació a Granollers passà del 10% en 1899 al 20% en 1901, al 30% en 1903 i al 60% en 1907. Enfront dels districtes en què era elegit el candidat únic (article 29 de la llei electoral), en el nostre es presentaven habitualment tres candidats, i en ocasions fins a setze, tal com va succeir el 1907⁵. El 1907 guanyà la candidatura catalanista, i la Lliga des de 1910 fins a 1920. Els resultats, però, a la ciutat de Granollers sempre van ser favorables a la candidatura liberal, seguida dels republicans i, en tercer lloc, de la Lliga, que rebé entorn del 30% dels vots emesos durant tot el període⁶.

Les eleccions municipals també responien en línies generals a les pautes de l'alternança, amb l'eventualitat de l'arribada al consistori d'alguns republicans federals i progressistes que, si bé no aconseguien fer valdre els seus plantejaments, feien de consciència social i mantenien dintre de les institucions reivindicacions respecte al progrés i a la justícia social. Tal és el cas de les eleccions de 1893, en què quatre federals, entre els quals hi havia Esteve Garrell, van ser elegits regidors. Els conservadors Salvador Paituvi, Joaquim

⁵ *Actes de Diputats a Corts*, Arxiu Municipal de Granollers, sala 3.

⁶ Per tal d'evitar l'enfermagedora quantitat de citacions de documents sobre els quals aquest treball es fonamenta i, si s'escau, per a ampliar les dades que hi apareixen, remeto el lector a la meua tesi doctoral: *Asociacionismo y vida política y social en Granollers* ..

Torras i Josep Tardà posaren tot tipus d'entrebancs per tal d'inhabilitar E. Garrell per al càrrec. Però, després d'una sèrie de formalitats, prengué possessió d'acord amb el dictamen de la Comissió Provincial i d'un ofici del governador civil. La seva assistència constant i la participació als debats municipals acabà el 1895 en ser processat, juntament amb els seus coreligionaris, per malversació de fons públics. Curiosament, a Fèlix Parera, promotor a l'ombra d'aquests tropells, l'havia fet cessar del càrrec d'alcalde amb nou regidors del seu partit per la mateixa raó just abans d'aquelles eleccions. L'anècdota és una mostra de com els republicans tenien una base social per a arribar al consistori malgrat les tupinades; de totes maneres, els mancaven les condicions que els permetessin ésser més que el fibló de la consciència social.

Comença el segle XX amb una sèrie de conflictes derivats de la crisi econòmica. Els treballadors de la Font encapçalaren un seguit de vagues. L'ambient social era de desconcert i d'apatia, i cap grup polític no tenia prou empenta com per a atreure alguns vots. Els grups més dinàmics orientaren els seus esforços vers la lluita sindical. La Unió Liberal estava passant per un dels pitjors moments i estava a punt d'ensorrar-se. En aquest ambient, només una associació gremial progressista, el Centre Industrial i Comercial, que agrupava petits industrials i comerciants, va sentir-se capaç d'organitzar l'any 1901 una candidatura alternativa a l'oficial. Amb una abstenció del 57%, només rebé 82 vots. A partir d'aquest moment i fins al 1907, començaren a créixer les simpaties per Lerroux; i van ser els republicans, excepte els federals, els qui entorn de la Unió Republicana van promoure diferents coalicions sota el nom de Candidatura Popular, que integrava també el primer nucli del Centre Industrial i Comercial, alguns regionalistes i un carlí. El 1903 gairebé no aconseguiren res, el 1905 col·locaren quatre regidors a l'Ajuntament i el 1909 sis. La permanència i l'efectivitat d'aquesta aliança són sorprenents si es té en compte que, si bé els republicans havien participat amb els regionalistes en les eleccions legislatives de 1905, amb la creació de la Solidaritat Catalana en 1907 es barallaren amb els regionalistes i els liberals. A més a més, acceptaren la presència del carlí Manel Puntas, a qui no van cessar de criticar. Aquest còctel només és explicable si es considera, d'una banda, la urgència de fer baixar de la poltrona el caciquisme recalcitrant i, de l'altra, l'obra d'enginyeria política realitzada per Josep Coma, que va ser l'ànima de la Candidatura Popular i que, indirectament, va posar les bases de la Coalició

Liberal Democràtica, que controlaria el Consistori des de 1913 fins a 1923. Coma es quedà fora i prengué les regnes el personatge més carismàtic i versàtil de la política granollerina, Francesc Torras Villà, que marcà el seu estil en la política ciutadana, fins i tot des de la Diputació provincial el 1917 i des del Parlament de Madrid el 1920.

La Lliga, que es perfilava a Catalunya com un partit conservador, pragmàtic, dirigit autoritàriament per líders com Prat de la Riba, Duran i Cambó, amb destinació a persones de professions liberals i a la burgesia industrial i agrària, i que de fet absorbí molts dels antics cacics, no quallà mai a Granollers. Aquí comptà amb personalitats com ara Jaume Maspons i Camarasa; amb cacics com ara Blanxart, Esteve Riera, Tardà, Barangé; amb polítics nouvinguts com ara el mateix Barangé i Josep Coma, i amb una fidel tertúlia entorn de la impremta de Jaume Joseph. Presentà candidatures a l'Ajuntament entre 1913 i 1922 sota els noms de Centre de Defensa Industrial i Comercial, Acció Granollerina i l'Administrativa. Obtingué un total de set regidors. La seva influència va ser minsa malgrat la força que li donaren el control de la Mancomunitat i els pactes electorals que Cambó negociava a Madrid. I malgrat el fet de dominar els ajuntaments de la comarca i de controlar la població rural mitjançant la Cambra Agrícola del Vallès⁷, la nostra població rebutjà majoritàriament l'alternativa de la Lliga.

El panorama polític dibuixat per la permanència del «torrisme», que d'alguna manera es perllongà fins a 1930, no es podria explicar -amb tot allò que comportà en el terreny de la política, l'educació, la cultura, l'autonomia municipal, la defensa de la llengua, etc.- si no fos pel suport que trobà en la Unió Liberal. Aquest suport no va ser incondicional ni monolític. Les posicions acomodaticies de Torras no agradaven a una part dels socis, per la qual cosa aquest començà a rebre dures crítiques. El grup opositor més ferm va ser el de la Joventut Nacionalista Republicana Socialista, que des de 1917, per mitjà del setmanari Renovació, criticava actituds com ara l'acceptació del nomenament d'alcaldes per real ordre, les seves visites al bisbe de Vic, al clergat i al Centre Catòlic, el doble llenguatge segons la situació, especialment en el tema de la seva obra emblemàtica -l'escola laica-, etc. Aquestes crítiques,

⁷ Planas i Maresma, J. (1991): *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, núm. 4, Ajuntament de Granollers.

soterrades durant la dictadura, esclataren en 1930, en què va ser desposseït del títol de fill predilecte de la ciutat i expulsat de la Unió Liberal.

El «torrisme» no és un cas únic en la política catalana. Si bé la Lliga esdevingué majoritàriament l'alternativa a la alternança canovista, no li mancaren excepcions. Prop de casa nostra tenim, a Sabadell, el Cercle Republicà Federal, considerat la catedral republicana del Vallès, que conservava les seves particularitats enfront del canovisme.

Més significatiu és el cas de Terrassa amb el «salisme», que manifesta algunes coincidències ben clares amb el «torrisme». Terrassa i Granollers van desenvolupar al final del segle XIX una indústria tèxtil, a la vegada que eren les capitals de llurs respectives comarques agràries. Demogràficament, Terrassa, amb 15.956 habitants l'any 1900, supera clarament Granollers, que comptava aleshores amb 6.755. Totes dues tenien formacions republicanes enfrontades amb el caciquisme conservador. Ambdues culminaren la Restauració de la mà de líders carismàtics situats a mig camí entre el cacic i l'alliberador: Alfons Sala i Argemí i Francesc Torras i Villà. Entre ells es donava una gran diferència de poder econòmic, ja que, mentre Torras posseïa una empresa tèxtil mitjana, Sala, a més d'indústries, tenia propietats agrícoles i controlava tant l'entorn rural com els industrials de la comarca. Tots dos foren capaços d'aglutinar les forces més dinàmiques de llurs ciutats: liberals, republicans, associacions locals i, en el cas de Sala, també el suport de l'Institut Industrial, el Banc de Terrassa, la Cambra de Comerç i la Caixa d'Estalvis local. Tant l'un com l'altre van tenir la Lliga com a adversari polític i en el cas de Sala hi havia un fort rebuig catalanista. Com a polítics liberals, ambdós col·laboraren amb Primo de Rivera durant la dictadura. Sala va ser fundador de la Unió Monàrquica Nacional i Torras en va ser el representant local a Granollers. Després de la Guerra Civil, tots dos donaren suport al nou règim. Sala fundà, a la seva imatge, el Centre Terrassenc, on s'aplegaven el seus incondicionals de base, mentre que Torras va dirigir en alguns moments i rebia el suport crític de la Unió Liberal. Sala encarna totes les característiques del caciquisme i Torras, des de 1916, assaja actituds pròpies del caciquisme polític. Cloent les comparacions, direm que el salisme va ser una perllongació del liberalisme dinàstic en el context català. El torrisme, tot i tenir uns lligams centralistes, va haver d'assumir els plantejaments d'una organització plural que en la seva lluita contra el caciquisme i a

favor de la pròpia identitat optà per camins inèdits. El Centre Terrassenc era una perllongació del poder de Sala, mentre que el torrisme existia gràcies a la força de la Unió Liberal. Potser aquesta també necessitava la presència d'un Torras com a senyera contra el vell i incombustible caciquisme, però mai no va perdre de vista els objectius inherents a la mateixa associació.

El fenomen associacionista

La crisi de la monarquia i la tendència dels partits a treballar pels seus interessos particulars destruïren la imatge d'un estat com a pare protector i provocaren la creació d'organismes substitutoris o complementaris. L'associacionisme modern nasqué a Catalunya com a resultat de la pugna entre l'immobilisme governamental i el dinamisme d'un país econòmicament i socialment modern. Així, l'associacionisme d'elit a l'estil de les societats literàries del París del segle XVIII i de mitjan segle XIX a Catalunya donà pas a un associacionisme popular amb l'objectiu de protegir els drets fonamentals de les classes modestes. La llarga tradició societària n'és un germen, però no es pot negar l'empenta que republicans i anarquistes donaren a aquests moviments organitzatius.

Els partits polítics, que nominalment defensaven els interessos populars, feien difícils equilibris entre les consignes dimanades de llurs seus centrals i les realitats viscudes pels ciutadans. Sovint les seves reivindicacions arribaven a la fi amb les eleccions. Contràriament, les noves associacions s'apropaven més a les inquietuds, els desitjos, les frustracions i els projectes dels ciutadans. Podien disposar de locals assequibles per a tots els socis, amb tertúlies de cafè, diaris, biblioteca, balls, cors, orquestres, grups de teatre, cinema, certàmens literaris, grups d'esplai, socors mutus, atenció mèdica, escoles per a adults i infants, etc. A més, les associacions parroquials cobrien una certa franja d'inquietuds de l'esperit. Cada associació oferia un cert nombre de serveis i és per això que una sola persona podia ser membre de diverses societats.

Tenint en compte les quatre-centes associacions actives catalogades en aquest període, en una població que el 1930 no superava els 12.699 habitants es pot deduir la intensitat de la participació associativa. Es pot intuir igualment com les propostes dels partits romanien, si no diluïdes, sí emmarcades en un context molt més

ampli de propostes, ideologies i interessos. Sense excloure que algunes associacions eren perllongacions de partits o grups de poder, globalment no era així, i en algun cas eren els partits polítics els que s'havien de supeditar a les exigències de les societats.

Si bé la meua pretensió és centrar-me en dues de les societats granollerines, no vull deixar d'esmentar, a causa de la seva empremta i la seva duració, algunes entitats granollerines, com ara:

L'Ateneu Demòcrata Republicà, fundat el 1883, entre altres, per: Josep Móra, regidor de l'Ajuntament el 1887, Miquel Net, regidor el 1893, i l'estrafolari astrònom i savi polifacètic Dionís Puig, defensor de l'educació generalitzada, que fou primer president de l'Ateneu i més tard del Casino. L'article primer del reglament establia com a objectiu principal la propagació de les idees republicanes i la instrucció il·limitada de la classe obrera. Va ser el bressol de la primera escola laica de Granollers.

El Casino de Granollers, en el qual el 1881 va quallar definitivament el repetit intent de fundar un casino, certament acollia sobretot els «senyors», però es va caracteritzar per un tarannà liberal, pel fet de rebre des del principi joves intel·lectuals i perquè fou un dels focus de la cultura de la localitat.

Mereix ser esmentat l'establiment anomenat can Mariano (de signe oposat a can Sínia), seu de partits republicans, societats recreatives, múltiples conferències, concerts, balls i mitings polítics.

Prodriem triar centenars de societats, però ens conformarem amb l'anàlisi resumit de les dues que, per les seves característiques i la seva permanència en la vida pública, poden ser considerades paradigmàtiques: el Centre Catòlic i La Unió Liberal.

El Centre Catòlic

L'Església catòlica comptava amb una complexa xarxa d'organitzacions religioses al servei dels laics. La major part de la població pertanyia a una o més confraries, germandats, congregacions i associacions parroquials. La fundació del Centre Catòlic no tenia com a objectiu principal el foment de devocions o d'exercicis pietosos, sinó donar respostes als moviments seculars

del segle XIX. Les reivindicacions laiques de la Revolució Francesa s'anaren sedimentant per Europa i es manifestaren aquí en el liberalisme de les Corts de Cadis i en la generalització de les concepcions seculars en el si de l'organització social. La jerarquia eclesiàstica temia la pèrdua de la seva hegemonia ideològica en la societat. Pius IX, Lleó XIII i Pius X alertaren d'aquest perill i, a la vegada que condemnaven el liberalisme, proposaren la mobilització del laicat en defensa dels seus interessos. L'estratègia consistia a fer participar els fidels en les organitzacions civils per tal de mantenir i fomentar en el seu si els principis del catolicisme. A més, es proposava la creació d'associacions civils per a poder intervenir a l'empara de les lleis dels estats.

El marquès de Viluma fundà el 1868 la primera associació catòlica a Espanya, i Alejandro Pidal la Unió Catòlica el 1881. El mateix any, el rector de Sant Esteve de Granollers, Pere Jaume Barba, coneixedor de les darreres actituds de l'Església, fundà aquí el Centre Catòlic. Els seus primers impulsors foren la gent d'ordre de la vila, epígons del consevadorisme, carlins i cacics. El Centre Catòlic desenvolupà entre els seus socis i simpatitzants una sèrie d'activitats educatives, lúdiques i culturals, malgrat que els seus detractors li atribuïen una funció exclusivament ideologitzadora. Oferia els seus locals també als membres de diverses associacions parroquials (n'hi havia una vuitantena) i funcionava respecte a algunes d'aquestes associacions com a referent teòric. Conservadors i carlins controlaren el Centre fins al principi del segle XX. Des de llavors, molts d'ells s'afiliaren a la Lliga, fins al punt que el 1912 la majoria de directius eren lligaires. Sembla que la Lliga va anar masa lluny en el control de l'entitat i es crearen tensions amb els carlins. Malgrat l'ocultisme, el conflicte va esclatar el 1915, en què el rector i consiliari Onofre Biada trencà públicament i estrepitosa amb la Lliga al mateix temps que el cap dels carlins pactava soterradament amb Torras.

El Centre Catòlic va defensar els interessos dels poderosos de la vila, recomanava obertament o de manera velada els candidats conservadors i es va mantenir en polèmica permanent amb el seu antagonista, La Unió Liberal. Els noms que segueixen poden il·lustrar les connexions que es donaven entre el Centre i les tendències polítiques conservadores: Francesc Alesan, president durant vint anys del Centre Catòlic i carlí; Joan Xiol, secretari del Centre Catòlic, carlí i soci de la Cambra Agrícola del Vallès; Esteve Riera, president del Centre Catòlic, carlí i soci de la Cambra Agrícola; Manel Puntas,

membre de la Junta Directiva del Centre Catòlic, cacic i carlí; Miquel Blanxart, fabricant de licors, soci del Centre Catòlic, de l'Associació de l'Apostolat de l'Oració i de la Cambra Agrícola; Miquel Parera, cacic i fabricant, defensor del Centre Catòlic, director de *La Comarca*; Josep Tardà, membre del Centre Catòlic i vinculat a cercles parroquials, alcalde i cacic; Josep Gorina, Paituvi, Barangé, etc. El Centre Catòlic esdevingué el bastió del caciquisme i del conservadorisme, que si no era explícitament defensat, sí tenia cabuda en els paràmetres de la Restauració.

La Unió Liberal

La Unió Liberal nasqué, des de la seva fundació l'any 1887, amb vocació d'alternativa. Sorgí com a exigència d'uns ciutadans que havien experimentat en el curs de la seva vida que les estructures oficials i els representants de l'administració, lluny de protegir i defensar l'exercici dels seus drets, giraven cua o els perseguïen. A l'empara de la llei, es fundà La Unió Liberal per a defensar-se de les agressions que rebien pel fet de voler garantir l'exercici d'uns ideals no tinguts en compte entre els objectius i molt menys en les pràctiques de la Restauració. Els fundadors pertanyien a diferents partits: el Constitucional, el Possibilista, republicans progressistes, federals, republicans independents⁸ i, tal com deia el reglament, en podien ésser membres «les persones reconegudament liberals» (art. 1). Aquest era el referent, el distintiu dels socis, el liberalisme: liberal com a nom de l'associació, com a qualitat dels seus integrants sense fer referència a un partit. La seva semàntica té connotacions d'actitud i de tarannà progressista. Es refereix als defensors de l'educació, la cultura, el progrés tècnic, la justícia social i tot allò que més tard s'inclou sota la idea de democràcia.

La recerca d'aquests objectius no s'avenia amb la dinàmica dels grups dominants -els cacics-, elits minoritàries que controlaven el mercat laboral i l'organització social i política de la ciutat. Aquells personatges, les decisions dels quals podien trastocar les economies familiars i el lliure exercici de l'activitat política dels ciutadans, constituïen la darrera anella en la jerarquia dels poders oficials. Aquest grup rebia des de 1881 el suport ideològic del Centre Catòlic, que per la seva banda estava al servei d'un altre poder, el de l'Església. En aquest

⁸ *El Congost*, num 58, 20-III-1887.

context, La Unió Liberal pretenia crear un espai en el qual els sectors més dinàmics de la població poguessin desenvolupar les seves activitats i protegir-se dels poders fàctics. L'intent cristal·litzà políticament de manera definitiva en les eleccions de 1909.

Altres elements que incidiren en la fundació foren: la tertúlia de vilatans entorn al diari *El Congost*, la necessitat d'oposar-se al control exercit des del Centre Catòlic i la consigna encunyada per Esteve Garrell «Liberals a defensar-se». A més a més, i tal com es deia en l'article primer del reglament, hi havia la pretensió d'unir-se i sumar esforços en una nova organització diferent de les existents per tal de protegir-se enfront de les agressions externes i ajudar-se en l'exercici de les llibertats, els socors mutus, el foment de la beneficència, la cultura, l'educació i l'esbarjo.

Entre els fundadors hi havia membres de partit i gent del carrer fins a arribar als sis-cents socis, un 10 % de la població de la vila. No m'aturaré a relatar els avatars de la institució, ja que amb anterioritat a la meua tesi ja van ser exposats per Josep Farnés i Lluís Tintó⁹. Només vull presentar uns apunts sobre alguns moments crítics i sobre l'impacte que va tenir en la vida de la població.

Ja des de la seva fundació, La Unió Liberal va inquietar cacics, regidors de l'Ajuntament i el rector, que van iniciar el setge de l'associació i dels seus membres més emprenedors. Malgrat les dificultats, l'entitat va créixer en socis i assolí àmpliament els seus objectius. El 1896 fou elegit president Joan Gou i un any més tard es renovaren els estatuts, que concediren més atribucions al president. Els dos fets originaren una esclatxa per la qual el caciquisme aconseguí interferir en el cor de la societat. Així començà un període de lluites internes que culminà en expulsions massives. La situació s'agreujà com a conseqüència de la crisi econòmica de la fi del segle XIX i dels conflictes laborals i socials subsegüents. Els socis expulsats i els silenciats intentaren alliberar l'associació des de fora en el si dels grups polítics i ideològics a què pertanyien: anarquistes, republicans, etc. Fou un llarg i dur període que finalitzà simultàniament amb l'entrada de la Coalició Popular a l'Ajuntament el 1909. Amb l'elecció de Francesc Güell, La Unió Liberal s'alliberà del control caciquista i inicià una època esplendorosa.

⁹ *Crònica de La Unió Liberal*, Granollers, 1981.

Des de 1913, el color del Consistori i de La Unió Liberal és el del torrisme. Els estatuts de l'entitat de 1916, amb l'exclusió expressa de contactes amb el Centre Catòlic i els carlins, i les advertències de Renovació posaren límits a les pretensions totalitàries i disgregadores de Torras i Villà. El mateix 1913 es creà, amb un retard de més de vint anys, l'Escola Laica, seguida de l'Escola de Música, l'Orfeó, l'Escola de Cine, l'Escola d'Esperanto, grups d'esplai i un llarg etc. Augmentà el nombre de socis i els pressupostos s'aproparen increïblement als del municipi:

Any	Ajuntament	Unió Liberal
1905	211.956 ptes.	49.322 ptes.
1918	159.635 «	100.926 «
1922	246.312 «	203.084 «

Aquestes dades posen de manifest una activitat cultural i social superior a la del Consistori si es té en compte que no s'havia d'ocupar d'infraestructures com ara l'enllumenat, el clavegueram, els sous per al funcionariat, etc. La Unió Liberal apareix com una institució administradora de serveis socials i de benestar que ni tan sols hauria pogut somniat el Consistori. Les interrelacions eren considerables i resulta significatiu constatar que quaranta-sis dels setanta-vuit regidors que formaven part del Consistori entre 1914 i 1922 eren socis de la Unió Liberal.

Més tard, la Unió Liberal no va ser aliena als esdeveniments que segueixen la caiguda de la dictadura i va participar activament en la vida política durant la Segona República, en el reclutament de milícies i en la comunicació amb el front durant la Guerra Civil¹⁰. Finalment, va acabar amb l'entrada dels «alliberadors» i es va convertir en botí de la Falange.

Conclusions

Durant tota la Restauració constatem a Granollers una tendència inequívoca a la democratització i al progrés i una lluita continuada contra les vindicacions exclusivistes de les classes benestants i

¹⁰ Garriga, J.; Homs, J.; Ledesma, J. (1989). *Granollers 1936-1939: Conflicte Revolucionari i Bèl·lic*, Granollers.

contra les actituds dictatorials. Aquesta tendència s'articula a través d'una xarxa d'associacions de perfil variat: partits polítics, coalicions, tertúlies amb continguts ideològics afins, societats recreatives, culturals i «totals». La dinàmica dels principals grups ciutadans es situa sovint fora dels límits de les pautes institucionals.

En l'anàlisi de les eleccions es fa palesa l'existència de candidatures al marge dels partits que es tornaven en el poder. Era un fenomen habitual, ja que aquestes no van ser il·legalitzades. L'especificitat rau en el fet que aquests partits es van integrar, juntament amb grups professionals i associacions ciutadanes, per tal d'esdevenir l'alternativa que havia de governar la nostra ciutat.

Si bé molts pobles, entre el quals trobem Sabadell, Terrassa i Vilanova i la Geltrú, no s'inclinaren per la Lliga, que a Catalunya es convertí en l'alternativa principal al sistema de partits de la Restauració, en cap no trobem les característiques del cas de Granollers. Aquí ens trobem amb un electorat que majoritàriament propugnava una coalició plural marcada per l'empremta de Torras i Villà i sostinguda per La Unió Liberal. Aquesta associació «total», síntesi dels objectius globals de l'associacionisme (arts, teatre, música, balls, esports, ensenyament, mutualitat d'ajuts per indigència, malaltia i atur, a més de constituir un fòrum de discussió obrera, sindical i política), polaritza l'actitud global de la nostra ciutat. Des de les seves files ni es defensa el nacionalisme conservador ni el centralisme canovista. Més aviat s'observa una tercera via que ofereix, en primer lloc, possibilitats d'acció a la població en el terreny cultural i social. Tot i mantenir uns lligams amb el Partit Liberal, La Unió Liberal el manté a ratlla, alhora que defensa un catalanisme cultural i lingüístic i s'oposa als qui s'autoproclamaven representants de la cultura catalana. Davant l'autonomisme de la Lliga i les pràctiques de la Mancomunitat, defensa l'autonomia dels ajuntaments. Finalment, marca les pautes que afavoreixen que els ciutadans de Granollers s'adaptin activament i global a les exigències d'una nova societat industrialitzada.

La major part de la ciutat assumeix la necessitat de superar els paràmetres centralistes i de classe del sistema de la Restauració. Només minoritàriament es veu una sortida per mitjà de la Lliga, i és amb la Coalició Liberal Demòcrata que es realitzen les principals transformacions culturals, socials i polítiques a nivell local. Aquesta

coalició, íntimament lligada a La Unió Liberal, és la manifestació visible del torrisme. Si entenem per torrisme un moviment ampli que va anar més enllà de les vel·leïtats del mateix Torras i que es caracteritzà per la manera d'actuar d'uns ciutadans vinculats a diverses entitats i especialment a La Unió Liberal que lluitaren contra el caciquisme i contra l'estructura política de l'Estat que el feia possible i que defensaren els drets individuals i col·lectius de tots els ciutadans, haurem d'admetre que ens trobem davant d'una veritable alternativa -ni que sigui local- al sistema polític de la Restauració.

Mariano Fernández García